

კოვიდ 19-ის პერიოდში კრიპტოვალუტის აქტუალობა და ფინანსური გლობალიზაციის ახალი გამოწვევები

ლევან დგებუაძე

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
დოქტორანტი

ნაშრომში გაანალიზებულია ვირტუალური ვალუტების ინდუსტრიის (კერძოდ, კრიპტოვალუტების) შესახებ სხვადასხვა ქვეყნების და ექსპერტების მოსაზრებები. მსოფლიო ეკონომიკისათვის აქტუალურ საკითხად იქცა, თუ როგორ შეიძლება იყოს უმსხვილესი ფინანსური შუამავლის, ბანკის მომავალი. მაკროეკონომიკა ცალსახად, ვერ პროგნოზირებს კრიპტოვალუტების მომავალს და მათი შესაძლო განვითარების ტენდენციას. განხილულია კრიპტოვალუტების გლობალიზაციის გამოწვევი მიზეზები. დღეისათვის არსებული მოცემულობით მიჩნეულია, რომ კრიპტოვალუტები განეკუთვნებიან არატრადიციული ეკონომიკის შესწავლის სფეროს.

საკვანძო სიტყვები: ვირტუალური ვალუტა, კრიპტოვალუტა, ბლოკჩეინი, ფინანსური სტაბილურობა, მონეტარული პოლიტიკა.

ახალი ტექნოლოგიები – მართავენ ტრანსფორმაციული ცვლილების პროცესს გლობალურ ეკონომიკაში, მათ შორის საქონლის, მომსახურების და აქტივების გაცვლისას. ამ პროცესში მნიშვნელოვანი განვითარება იყო ვირტუალური ვალუტის წარმოქმნა.

ვირტუალური ვალუტის ინდუსტრია საწყისი განვითარების ფაზაშია. მასთან დაკავშირებული საკანონმდებლო თუ საზედამხედველო ჩარჩო ქვეყნების მიხედვით განსხვავებულია და უმეტეს შემთხვევაში, ჯერ კიდევ შესწავლის პროცესშია. ვირტუალური ვალუტა განისაზღვრება როგორც ნებისმიერი სახის ციფრული ერთეული, რომელიც გამოიყენება, როგორც გაცვლის საშუალება და ანგარიშის ერთეული. კრიპტოვალუტაც ვირტუალური ვალუტის ერთ-ერთ სახეობას წარმოადგენს.

კრიპტოვალუტებთან დაკავშირებით საქმიანობა, როგორც მოპოვება, ისე ვაჭრობა, მზარდია მსოფლიო მასშტაბით და გამონაკლისს არც საქართველო წარმოადგენს. ამასთან, საქართველოს კანონმდებლობა არ არეგულირებს ვირტუალურ ვალუტასთან დაკავშირებულ საქმიანობას და კრიპტოვალუტა არ წარმოადგენს გადახდის კანონიერ საშუალებას. მას ახასიათებს ფასების მაღალი მერყეობა, რის გამოც დიდია იმის ალბათობა, რომ მომხმარებლებმა ფინანსურად იზარალონ.

დღეისათვის ცნობილი კრიპტოვალუტა ბიტკოინი და სხვადასხვა კრიპტოვალუტები, ყოველდღიურად ცვლიან მსოფლიოს. ეს ყველაფერი შესაძლოა ირეალურად მოგვეჩვენოს თუ მათ შესახებ პრაქტიკული ცოდნა არ გავაჩნია.

ვირტუალური ვალუტები გვთავაზობს უამრავ პოტენციურ სარგებელს, რომელიც დაკავშირებულია გადახდების და გადარიცხვების (განსაკუთრებით ქვეყნის ფარგლებს გარეთ) სისწრაფესთან და ეფექტურობასთან. არის აბსოლუტურად დეცენტრალიზებული და გამჭვირვალე სისტემა. ამავდროულად, ვირტუალური ვალუტები, შეიცავს ისეთ მნიშვნელოვან რისკებს, რომლებიც დაკავშირებულია ფულის გათეთრებასთან, ტერორისტების დაფინანსებასთან, გადასახადების გადაუხდელობასთან და თაღლითობასთან.

რა არის კრიპტოვალუტა?

ტერმინი კრიპტოვალუტა გამოიყენება ციფრული ვალუტების აღწერისათვის, რომელიც იყენებს კრიპტოგრაფიას. Bitcoin, Ethereum, Litecoin, Dash, Monero, Ripple, Steem ყველა მათგანს ეწოდება კრიპტოვალუტა.

სამხრეთ უელსის უნივერსიტეტის პროფესორი უსმან ჩოჰანი [10] განმარტავს, რომ კრიპტო აქტივი არსებობს განზომილებაში, რომელიც არ არის ფიზიკური და არსებობს მხოლოდ ციფრული ფორმით. მისი ღირებულება გამომდინარეობს მიწოდებისა და მოთხოვნის ძალებისაგან გარე ჩარევის გარეშე.

ბრეტონ ვუდსის სისტემის დასრულების შემდეგ 1970-იან წლებში მაღალმა ინფლაციამ განაახლა სკეპტიციზმი ცენტრალური ბანკებისათვის მონოპოლიური ძალაუფლების მინიჭების გამო, ვალუტის გამოცემაზე. აღსანიშნავია, რომ ფრიდმანი და შვარცი (Friedman...1986) და ფიშერი (Fischer, 1986) უარყოფდნენ ჰაიეკის წინადადებას ფულის დენაციონალიზირებასთან დაკავშირებით (Hayek, 1976).

ამერიკელმა ეკონომისტმა და ნობელის პრემიის ლაურეატმა ეკონომიკის დარგში, მილტონ ფრიდმანმა ჯერ კიდევ 1999 წელს იწინასწარმეტყველა ციფრული ვალუტის შესახებ [11]. მისი თქმით: “ერთადერთი რაც არ გვყოფნის, მაგრამ ეს მალე იქნება, არის საიმედო ელექტრონული ფული. მეთოდი, როდესაც ყიდულობთ ინტერნეტით, თქვენ შეგიძლიათ გადარიცხოთ სახსრები A-დან B-ზე, ისე რომ არ იცნობთ B-ს ან B-ზე, თუ იცნობთ A-ს. საშუალებაა, რომლითაც მე შემიძლია 20 დოლარი გადმოგცეთ, ისე, რომ არ იცით ვინ ვარ. მსგავსი რამ იქნება განვითარებული ინტერნეტში”.

ფინანსური ტექნოლოგიის ბლოკჩეინის მიმართ საზოგადოებამ პირველად შეიტყო 2008 წელს, როდესაც ინტერნეტში სატომო ნაკომოტოს სახელით 2008 წლის 31 ოქტომბერს გამოქვეყნდა სტატია სახელწოდებით: ბიტკოინი – Peer-to-Peer ელექტრონული ფულის სისტემა. სატომო ნაკომოტო – არის ადამიანის ან ადამიანთა ჯგუფის ფსევდონიმი, რომლებმაც შეიმუშავეს კრიპტოვალუტა ბიტკოინის პროტოკოლი. სტატიაში ახსნილი იყო, თუ როგორ უნდა მოხდეს ვირტუალური (ელექტრონული) ფულის მიმოცვლა შუამავალი ფინანსური ინსტიტუტების გარეშე. ასევე გადაიჭრა ე.წ. ორმაგი გახარჯვის (Double Spending) პრობლემა. ნაშრომი თავისთავად მოიაზრებდა ფულის მოძრაობას ყოველგვარი შეფერხებების გარეშე, რის მაგალითადაც შეიქმნა პირველი კრიპტოვალუტა – ბიტკოინი, რომლის მიმოცვლაც ხდება ბლოკჩეინ პლატფორმაზე. ამავე პლატფორმის გამოყენების კიდევ ერთი მაგალითია ე.წ. სმარტ კონტრაქტების შექმნა [12], რომელიც გულისხმობს კონტრაქტის პირობების გაწერას პროგრამულად, რამაც შესაძლებელი გახადა ბლოკჩეინ ტექნოლოგიის გამოყენება ბევრ სხვა სფეროში მისი მთავარი მახასიათებლების გამო: იგი აბსოლუტურად დეცენტრალიზებული ბაზაა და მასში მონაცემების წაშლა ან შეცვლა, პრაქტიკულად, შეუძლებელია. სმარტ კონტრაქტების შექმნის შესაძლებლობა, რომლის შექმნის იდეაც ეკუთვნის ნიკ ზაბოს (Nick Szabo) [13], ბლოკჩეინამდე ბევრად ადრე, 90-იან წლებში მოხდა. აქედან გამომდინარე, ბლოკჩეინთან დაკავშირებით შეიქმნა ასობით სტარტაფ კომპანია (მათ შორის საქართველოში), რომლებიც მის გამოყენებას უსადაგებენ სხვადასხვა სფეროებს როგორცაა დაზღვევა, გადარიცხვები, უძრავი ქონების რეგისტრაცია.

2022 წლის მდგომარეობით შექმნილია და ივაჭრება 8000-მდე კრიპტოვალუტის სახეობა (<https://www.worldcoinindex.com-ol> მიხედვით). 2022 წლის იანვარში ბიტკოინის კაპიტალიზაციამ 700 მილიარდი დოლარი (<https://coinmarketcap.com/all/views/all/>) შეადგინა. ბაზრის კაპიტალიზაცია (Market Cap) გულისხმობს პლატფორმის მიერ მიმოქცევაში გამოშვებული კრიპტოვალუტის მოცულობის ფასს აშშ დოლარის კურსთან მიმართებაში.

კრიპტოვალუტის გლობალიზაციის ხელშემწყობი ფაქტორები

გლობალიზაციის პირველი ფაზა იყო ინტერნეტი, მაგრამ დღეისათვის დეცენტრალიზებული ბლოკჩეინის სისტემა გლობალიზაციის მეორე ფაზას წარმოადგენს, სადაც უსაზღვრო სამყარო უფრო მეტად მიღწევადი ხდება.

ძირითადი ფაქტორები, რომლებიც ხელს უწყობენ კრიპტოვალუტის გლობალიზაციის დაჩქარებას არის შემდეგი: გადარიცხვა და გადახდა მსოფლიო მასშტაბით ქალაქდური დოკუმენტაციის გარეშე.

ნობელის პრემიის ლაურეატი, ეკონომისტი ჯოზეფ სტიგლიცი [15], თვლის რომ კრიპტოვალუტა ბიტკოინი უნდა აიკრძალოს. მისი მოსაზრებით: “ბიტკოინი წარმატებულია, ვინაიდან მას გააჩნია პოტენციური მოტყუებისა და მასზე ზედამხედველობის არ არსებობის გამო. ის უნდა გამოცხადდეს კანონგარეშე, მას არ გააჩნია არავითარი სოციალურად სასარგებლო ფუნქცია.”

უნდა აღინიშნოს, რომ არა ერთი ქვეყნის მოწოდება გაისმა სახელმწიფო კრიპტოვალუტის შექმნის თაობაზე. მაგალითად, ვენესუელა და მარშალის კუნძულების რესპუბლიკა მსოფლიოში პირველი ქვეყნებია, რომლებმაც შექმნეს საკუთარი კრიპტოვალუტა [16].

ნობელის პრემიის ლაურეატი, ამერიკელი ეკონომისტი, პოლ კრუგმანი [17] თვლის, რომ ნებისმიერი კრიპტოვალუტა საჭაერო ბუშტის მსგავსია, ამასთან ძალიან არასტაბილური.

ვირტუალურ ვალუტებთან დაკავშირებით განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია სავალუტო ფონდის პერსონალის მსჯელობა, რომელიც გამოქვეყნდა 2016 წლის იანვრის თვეში [19].

დაბეგვრა

ვირტუალურ ვალუტებს გააჩნიათ დიდი პოტენციური გადასახადებისაგან თავის არიდებისა. ეს განსაკუთრებით კრიპტოვალუტებს ეხება, როდესაც მონაწილეებმა არ უნდა გაამჟღავნონ თავიანთი იდენტურობა.

ვირტუალური ვალუტის ანონიმურობა/ფსევდო-ანონიმურობა მიმზიდველს ხდის მას არაკანონიერი საქმიანობისათვის, მათ შორის ფულის გათეთრებისათვის.

იმდენად, რამდენადაც ვირტუალური ვალუტები ასრულებენ სიმდიდრის დაგროვების და გაცვლის ფუნქციას, ისინი წარმოშობენ დაბეგვრასთან დაკავშირებულ საკითხებს. მიუხედავად იმისა, რომ ზოგმა ქვეყანამ (მაგალითად, აშშ) [21] მიაღწია წარმატებებს დაბეგვრის საკითხებში, ბევრ ქვეყანაში ეს საკითხი არ არის დარეგულირებული.

საგადასახადო რეჟიმების განსაზღვრისას, უმთავრესი კითხვა რჩება თუ რად მიიჩნევა ვირტუალური ვალუტა: არაფულად აქტივად თუ ვალუტად (ფული). ბევრ ქვეყანაში ვირტუალური ვალუტა საგადასახადო მიზნებისათვის განიხილება, როგორც საქონელი (მაგალითად: აშშ, კანადა).

2015 წლის 22 ოქტომბერს ევროსასამართლოს მიერ დადგენილი იქნა [22], რომ ოპერაციები დაკავშირებული ბიტკოინის ფულზე გადაცვლასთან გათავისუფლებულია დამატებული ღირებულების გადასახადისაგან (შემდგომში-VAT). სასამართლოს გადაწყვეტილებაში დაკონკრეტებულია, რომ VAT-ით დაბეგვრა ვრცელდება საქონლის და მომსახურების მიწოდებაზე. ბიტკოინთან დაკავშირებული ტრანზაქციები მიკუთვნებულ იქნა ისეთ საგადახდო ოპერაციებთან, როგორებიცაა ვალუტა, მონეტა და ბანკნოტი, შესაბამისად არ ექვემდებარება VAT-ით დაბეგვრას. სასამართლომ რეკომენდაცია გაუწია ევროკავშირის წევრ ქვეყნებს გამორიცხონ კრიპტოვალუტები იმ აქტივების ჩამონათვალიდან, რომლებიც ექვემდებარება დაბეგვრას VAT-ით.

ფინანსური სტაბილურობა

ფინანსური ინსტიტუტები არ მონაწილეობენ ვირტუალური ვალუტების ოპერაციებში. ბანკებისათვის შემოსავლების დაკარგვის რისკი დაკავშირებულია იმასთან, რომ ვირტუალურ ვალუტებს შეუძლიათ შექმნან ალტერნატიული საგადახდო სისტემა უფრო მიმზიდველი მომხმარებლებისათვის.

ფინანსური სტაბილურობის კუთხით, ასევე საყურადღებოა კიბერ უსაფრთხოებასთან დაკავშირებული რისკები და IT რისკები, რადგან ეს ტექნოლოგიები ძნელად, თუმცა მაინც ექვემდებარება მანიპულირებას.

ევროპულმა საბანკო მართველობამ [24] რეკომენდაცია მისცა ევროკავშირის ქვეყნებს საბანკო და საკრედიტო დაწესებულებებმა არ განახორციელონ ვირტუალური ვალუტის ყიდვა და გაყიდვა, იმისათვის, რომ “დაცულ” იქნან რეგულირებადი ფინანსური დაწესებულებები.

ევროპული ფასიანი ქაღალდების და ბაზრების ორგანო, ევროპული საბანკო ორგანო და ევროპული დაზღვევისა და საპენსიო სისტემა ერთობლივად აფრთხილებენ მომხმარებლებს, კრიპტოვალუტების შესყიდვისა და შენახვის რისკების თაობაზე. ევროპული საბანკო მმართველობა მოუწოდებს მომხმარებლებს თავი შეიკავონ კრიპტოვალუტებში ინვესტირებისაგან, ვინაიდან, მათი განმარტებით, კრიპტოვალუტებთან დაკავშირებული საქმიანობა – აზარტული საქმიანობის ტოლფასია [25].

მონეტალური პოლიტიკა

ვირტუალური ვალუტების ხისტი მიწოდების წესები დამახასიათებელია ბევრი კრიპტოვალუტისათვის, მათ შორის ბიტკოინისათვის – პრინციპში შეზღუდული ინფლაციური რისკი გააჩნიათ [Buiter, 2014].

თუმცა, ვირტუალური ვალუტების თანამედროვე სისტემები მოკლებულნი არიან სხვა კრიტიკულად მნიშვნელოვან მახასიათებლებს, რომლებიც უნდა ახასიათებდნენ სტაბილურ მონეტარულ რეჟიმებს. დანაკლისი მდგომარეობს სულ მცირე 3 ძირითადი მონეტარული სტაბილურობის რისკისაგან თავდაცვის შესაძლებლობებში: სტრუქტურული დეფლაციის რისკი; დროებით შოკებზე (ფულზე მოთხოვნა) რეაგირების მოქნილობა და შესაბამისად ჯანსაღი ბიზნეს ციკლის უზრუნველყოფა და შესაძლებლობა იფუნქციონიროს ბოლო ინსტანციის კრედიტორის როლში (Lender of last Resort – ფინანსური კრიზისის დროს ცენტრალური ბანკის ფუნქცია სესხების გაცემისა).

ვირტუალური ვალუტების ფიქსირებული მიწოდება წარმოშობს სტრუქტურულ დეფლაციას, ოქროს სტანდარტის ანალოგიურად. როგორც წესია ფულის მოთხოვნა იზრდება ეკონომიკის ზრდის შესაბამისად. როდესაც ფულის მიწოდება ფიქსირებულია, მზარდი მოთხოვნა ფულზე წარმოშობს სტრუქტურულ დეფლაციას. ამიტომაც, ოქროს სტანდარტზე და ფუნტ სტერლინგზე ან აშშ დოლარზე დაფუძნებული საერთაშორისო სარეზერვო სისტემები ვითარდებოდნენ შეზღუდული რესურსებით (Redish, 1993, end Bordo, 1981). თანამედროვე მონეტარულ რეჟიმებს, ფულის მიწოდების მოქნილობით გააჩნიათ უპირატესობა ვირტუალური ვალუტებისაგან განსხვავებით. თუმცა, ვირტუალური ვალუტების დაპროექტება შესაძლებელია ისეთნაირადაც, რომ ფულის მასის გაფართოების შესაძლებლობა გააჩნდეს, მაგალითად ტრანზაქციების მოცულობის შესაბამისად, რითაც შესაძლებელი იქნებოდა დეფლაციის მიდრეკილების გადალახვა მზარდი ეკონომიკის პირობებში.

ზოგადად, ეკონომიკაში რომელშიც ვირტუალური ვალუტების წილი ძალიან დიდია, ფულად საკრედიტო პოლიტიკის უნარი მართოს ბიზნეს ციკლი შესაძლებელია შემცირდეს. ეს პრობლემები ანალოგიური იქნება იმ ქვეყნებთან მიმართებაში, რომლებიც ხასიათდებიან მზარდი დოლარიზაციით. დღეს არსებული ვირტუალური ვალუტები არ იძლევა საშუალებას ფულადი მასის ზრდისა, უარყოფითი ფულის მიწოდების შოკის პერიოდში. აღნიშნულს ექნება ტენდენცია გაამძლავროს რეცესიული პროცესი და განაპირობებს დეფლაციურ სპირალს დიდი დეპრესიის ანალოგიურად, ოქროს სტანდარტის დროს.

ვირტუალური ვალუტებისათვის არ იქნება ადვილი ჩაანაცვლოს ცენტრალური ბანკის, როგორც ბოლო ინსტანციის კრედიტორის ფუნქცია (ე.წ. LOLR). მსოფლიო საფინანსო კრიზისმა კვლავ გაუსვა ხაზი იმ ინსტიტუტების როლის მნიშვნელობას, რომლებიც უზრუნველყოფენ ლიკვიდურობას. მოქნილი ფულის მიწოდების დროსაც რთულად გასაგებია, როგორ შეიძლება დეცენტრალიზებულმა ვირტუალური ვალუტების სისტემამ უზრუნველყოს ლიკვიდობის მართვა ფინანსური კრიზისის პერიოდში.

რეგულაციებისა და ინტერვენციების არ არსებობისას ვირტუალური ვალუტები ფართოდ იქნება გამოყენებადი იმ ქვეყნებში, სადაც ფულად-საკრედიტო სისტემა ნაკლებად სანდოობიანია. ზოგადად, ერთიანი ვალუტის გამოყენების უპირატესობა მნიშვნელოვანია, თუმცა ერთი ქსელიდან მეორეში ტრანსფორმაციის დანახარჯები დიდი იქნება. სწორედ ასეთი ქსელური დანახარჯები ქმნიან ტენდენციას ერთი ვალუტის არსებობისკენ. დღეის მდგომარეობით არსებული სახით ვირტუალურმა ვალუტებმა ვერ დაძლიეს ეს პრობლემა (Doud, 2014). ვირტუალური ვალუტა მიმზიდველი შეიძლება იყოს იმ ქვეყნებისათვის, რომლებშიც ფულად-საკრედიტო პოლიტიკა დაბალი სანდოობით სარგებლობს, თუმცა ფასების სტაბილურობის რეგულირება იქნება მასტიმულირებელი შეამციროს (შეზღუდოს) მათი მოხმარება. ამასთან, ვირტუალური ვალუტის ცვალებადობა იმდენად ძლიერი იყო, რომ იმ ქვეყნებისათვისაც, სადაც ფულად-საკრედიტო სისტემის სანდოობა ძალიან დაბალია ამერიკული დოლარი უფრო მიმზიდველია, ვიდრე ვირტუალური ვალუტა.

მონეტარული პოლიტიკის მხრივ, კიდევ ერთი საყურადღებო საკითხია, რომ კრიპტოვალუტების შემოდების შემთხვევაში, ცენტრალურ ბანკს შესაძლებლობა ექნება უარყოფითი საპროცენტო განაკვეთები დაადგინოს. დღეს, როდესაც ნაღდი ფულადი სახსრები არსებობს – ეს შეუძლებელია, რადგან ნაღდი ფულზე უარყოფითი განაკვეთის დარიცხვა ვერ განხორციელდება.

უარყოფითი განაკვეთების შესაძლებლობა განსაკუთრებით საჭირო გამოჩნდა ფინანსური კრიზისის ფონზე, როდესაც საჭირო იყო უფრო მეტი სტიმულირება, ვიდრე განაკვეთის ნულოვანი დონე, ე.წ. ლიკვიდურობის ხაფანგი (liquidity trap) [26].

დასკვნა

როგორც გაირკვა, კრიპტოვალუტები არის უსაზღვრო, დეცენტრალიზებული სისტემა და შეუძლია ჩაანაცვლოს ფული ნებისმიერი ტრანზაქციის დროს. ყოველგვარი ფიზიკური ინფრასტრუქტურის გარეშე, ბიტკოინი შეიჭრა მსოფლიო ეკონომიკაში მისი მარტივად გამოყენების შედეგად. ბიტკოინი, ინტერნეტის შემდგომ ყველაზე ინოვაციური გამოგონებაა. ის არის ინტერნეტ ფული და ციფრული ვალუტა, მისი შეჩერების მიზნით უნდა შეწყდეს ინტერნეტი. სწორედ ამაშია, ბიტკოინის სიმძლავრე.

დღევანდელი გადასახედიდან, ვირტუალური ვალუტა ნამდვილად სცდება ტრადიციული ეკონომიკის ჩარჩოებს და ის დიდი ალბათობით, ადგილს ქართველი ეკონომისტის, ვლადიმერ პაპავასეული არატრადიციული ეკონომიკაში (V. Papava, 2011) უნდა იმკვიდრებდეს.

ვირტუალური ვალუტები სწრაფად ვითარდება და, შესაბამისად, სამომავლო ლანდშაფტის კონტურების პროგნოზირება ძნელია. თუმცა განსაკუთრებული აქტუალურობა კოვიდ 19-ის მოქმედების პერიოდში შეიძინა, მისი ვირტუალური ბუნებიდან გამომდინარე, შესაბამისად სახელმწიფოები დაკვირვებით უნდა ადევნონ თვალყურს მის განვითარებას. ვირტუალური ვალუტის ფართო გამოყენება და ურთიერთობა სხვა ფინანსურ ინსტრუმენტებთან, დროთა განმავლობაში სისტემური რისკის წარმოშობასთან არის დაკავშირებული.

ლიტერატურა:

1. პაპავა ვ., არატრადიციული ეკონომიკა, თბილისი, 2011
2. Satoshi Nakamoto. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System. 2008. <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>
3. Bordo, M.D., 1981, "The Classical Gold Standard: Some Lessons for Today," Federal Reserve Bank of St. Louis Review, (May), pp. 2–17.
4. Dong He, Karl Habermeier, Ross Leckow, Vikram Haksar, Yasmin Almeida, Mikari Kashima, Nadim Kyriakos-Saad, Hiroko Oura, Tahsin Saadi Sedik, Natalia Stetsenko, and Concepcion Verdugo-Yepes, IMF STAFF NOTE, *Virtual Currencies and Beyond: Initial Consideration*, 2016.
5. Dowd, K., 2014, "New Private Monies: A Bit-Part Player?" Institute of Economic Affairs, Cobden Centre Hobart Paper No. 174. London: Institute of Economic Affairs.
6. Fischer, S., 1986, "Friedman Versus Hayek on Private Money: Review Essay," *Journal of Monetary Economics*: 17 (3), (May 1986), 433–440.
7. Friedman, M. and A.J. Schwartz, 1986, "Has Government any Role in Money?" *Journal of Monetary Economics*: 17(1), pp. 37–62.
8. Hayek, F.A., 1976, *Denationalization of Money* (London: Institute of Economic Affairs).
9. Redish, A., 1993, "Anchors Aweigh: The Transition from Commodity Money to Fiat Money in Western Economies," *Canadian Journal of Economics*: pp. 777–795.

ელექტრონული გვერდი:

10. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2016/sdn1603.pdf>
11. <https://bitcoinrush.md/лауреат-нобелевской-премии-мильтон-ф/>
12. https://www.bbva.com/wp-content/uploads/en/2016/11/Digital_Economy_Outlook_Oct15_Cap1.pdf

13. <https://www.entrepreneur.com/article/233143>
14. <http://goldenfleece.co>
15. <https://anycoin.news/2017/11/29/stiglitz-bitcoin/>
16. <https://www.rt.com/business/420419-marshall-islands-sovereign-cryptocurrency/>
17. <https://inosmi.ru/politic/20171004/240430052.html>
18. <http://www.imf.org/en/News/Articles/2017/09/28/sp092917-central-banking-and-fintech-a-brave-new-world?cid=em-COM-123-35955>
19. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2016/sdn1603.pdf>
20. <https://news.ge/erovnuli-bankis-gafrtxilebi/>
21. <https://www.irs.gov/pub/irs-drop/n-14-21.pdf>
22. <https://bits.media/news/evropeyskiy-sud-spravedlivosti-priravnjal-bitkoin-k-valyutam-i-osvobodil-ot-nds/>
23. <https://www.eba.europa.eu/documents/10180/657547/EBA-Op-2014-08+Opinion+on+Virtual+Currencies.pdf>
24. https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/esma50-164-1284_joint_esas_warning_on_virtual_currenciesl.pdf
25. <https://news.ge/kriptoalutebtan-dakavsirebit-erovnul-banksi-sexvedra-gaimarta/>
26. <https://econ.economicshelp.org/2009/10/liquidity-trap-explained.html>

The Urgency of Cryptocurrency in the Period of Covid 19 and New Challenges of Financial Globalization

Levan Dgebuadze

Ivane Javakishvili Tbilisi State University

PhD Student

SUMMARY

New technologies - run the process of transformation change in the global economy, including the process of exchanging goods, services and assets. An important development in this process was the creation of a virtual currency.

The virtual currency industry is in the beginning stage of development. The related legislative and supervisory framework varies according to countries and mostly is still in the process of study. Virtual currency is defined as any type of digital unit that is used as an exchange and account unit. Cryptocurrency is one type of virtual currency.

The activities connected to cryptocurrencies in terms of both earning and trading is increasing worldwide and Georgia in this regard is not an exception either. In addition, the Georgian legislation does not regulate the activities related to the virtual currency and the cryptocurrency is not a legal way of payment. It is characterized with high price fluctuations; hence the probability that the consumers may suffer financial losses is high.

Virtual currencies offer a lot of potential benefits in terms of speed and efficiency of payments and transfers (especially abroad). The system is absolutely decentralized and transparent. At the same time, virtual currencies bear significant risks related to money laundering, terrorism financing, tax evasion and fraud.